

ΣΧΟΛΙΟ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΚΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ επί του από 20ης Φεβρουαρίου 2019 δημοσιευθέντος Γράμματος του Πατριάρχη Βαρθολομαίου προς τον Αρχιεπίσκοπο Αλβανίας Αναστάσιο

a:2:{s:4:"TEXT";s:100724:"

Στις 9 Μαρτίου 2019 στην επίσημη ιστοσελίδα του το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως ανάρτησε το από 20^{ης} Φεβρουαρίου μηνολογούμενο Γράμμα του Παναγιωτάτου Πατριάρχη Βαρθολομαίου προς τον Αρχιεπίσκοπο Αλβανίας Αναστάσιο, ως απάντηση στο Γράμμα του τελευταίου σχετικά με το ουκρανικό εκκλησιαστικό. Το περιεχόμενο της επιστολής του Πατριάρχη Βαρθολομαίου έχει σχέση προς την αντικανονική απονομή της ούτως λεγομένης αυτοκεφαλίας στους σχισματικούς της Ουκρανίας από το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, κάτι το οποίο θίγει αμέσως τη Ρωσική Εκκλησία. Επιχειρώντας να δικαιολογήσει την παρέμβαση στα του οίκου της, ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος προβάλλει θεωρία περί αποκλειστικών δικαιωμάτων των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως επί της Ορθόδοξου Εκκλησίας, την οποία τεκμηριώνει διά του γράμματος προς τον Προκαθήμενο της Εκκλησίας της Αλβανίας.

Κατόπιν εξετάσεως των κεντρικών σημείων της επιχειρηματολογίας του Πατριάρχη Βαρθολομαίου από τα μέλη και τους εμπειρογνώμονες της Συνοδικής Βιβλικής Θεολογικής Επιτροπής παρατίθενται κάτω τα βασικά συμπεράσματα.

1. Το Γράμμα του Πατριάρχη Βαρθολομαίου ισχυρίζεται ότι «διὰ τῶν Θεῶν καὶ Ἱερῶν Κανόνων» «οὐχὶ ἐν εἴδει προνομίων ἀλλὰ θυσίας» ανατίθενται στον Προκαθήμενο της Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας κάποιες «ὑπερορίους εὐθύνες» με σκοπό την οριστική διευθέτηση «τῶν ἀνά τὰς Τοπικὰς Ἐκκλησίας ἀναφουμένων προβλημάτων τῶν μὴ δυναμένων ἵνα ἐπιλυθῶσιν ὑπ' αὐτῶν». Επίσης τονίζει ότι «αὕτη ἡ κληρουχία» της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως διακονήθηκε «ἀδιαστίκτως καθ' ὅλους τοὺς παρελθόντας αἰῶνας» από τους προκατόχους του Πατριάρχη Βαρθολομαίου στον θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως.

Στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν κανόνες, οι οποίοι να χορηγούσαν τις ανάλογες αρμοδιότητες στους Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως, κάτι το οποίο επιβεβαιώνει ἑμμεσα και ο ἴδιος ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος, διότι δεν προσάγει προς επιβεβαίωση των λεχθέντων κάποιο συνοδικό κανόνα.

Ο προκάτοχοι του σημερινού Προκαθημένου της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, στους οποίους κάνει μνεία, ἔβλεπαν διαφορετικά το ζήτημα του πρωτείου, απορρίπτοντας τη διδασκαλία περί αποκλειστικών δικαιωμάτων του κατέχοντος τα πρωτεία τιμῆς επισκόπου της Εκκλησίας. Ευλόγως να αναφερθεῖ σχετικά η Εγκύκλιος και Συνοδική Επιστολή της Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως του ἔτους 1895, η οποία συντάχθηκε με αφορμὴ την Εγκύκλιο το Πάπα Ρώμης Λέοντος ΙΓ' περί ενώσεως Εκκλησιῶν. Ασκώντας πολεμικὴ κατὰ της κεφαλῆς της Ρωμαιοκαθολικῆς εκκλησίας, η Εκκλησία Κωνσταντινουπόλεως υπερασπιζόταν τότε την Ορθόδοξη ερμηνεία του ρόλου του πρώτου, η οποία ουδεμία παρέμβαση του πρώτου των Προκαθημένων ἐπιδέχεται στα των ἄλλων

τοπικῶν Εκκλησιῶν:

«Πᾶς ἐπίσκοπος ἐστὶ κεφαλὴ καὶ πρόεδρος τῆς ἑαυτοῦ κατὰ μέρος Ἐκκλησίας, ὑποκείμενος μόνον ταῖς συνοδικαῖς τῆς καθόλου Ἐκκλησίας διατάξεσι τε καὶ ἀποφάσεσιν ὡς μόναις ἀλανθάστοις, ἡκιστα τοῦ κανόνος τούτου ἐξαιρουμένου τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης, ὡς δείκνυσιν ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, μόνος δὲ αἰώνιος ἀρχηγὸς καὶ κεφαλὴ ἀθάνατος τῆς Ἐκκλησίας ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας (Κολ. 1.18)...

Οἱ θεῖοι Πατέρες, τιμώντες τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης μόνον ὡς ἐπίσκοπον τῆς πρωτεύουσας πόλεως τοῦ κράτους, ἀπέδωκαν αὐτῷ προεδρείας πρεσβεῖα τιμητικὰ, θεωρήσαντες αὐτὸν ἀπλῶς ὡς πρῶτον τῆ τάξει ἐπίσκοπον, τοῦτ' ἐστὶ πρῶτον ἐν ἴσοις, ἅπερ πρεσβεῖα καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἀπένειμαν κατόπιν, ὅτε ἡ πόλις αὕτη ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ὡς μαρτυρεῖ περὶ τούτου ὁ κη' κανὼν τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικῆς Συνόδου... Ἐκ τοῦ κανόνος τούτου καταφαίνεται, ὅτι ὁ Ῥώμης ἐστὶν ἐπίσκοπος ἰσότημος τῷ ἐπισκόπῳ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῖς τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἐν οὐδενὶ δε κανόνι καὶ παρ' οὐδενὶ τῶν Πατέρων ὑπαινιγμὸς τις γίνεται, ὅτι ποτὲ ὁ Ῥώμης μόνος ἐστὶν ὁ ἀρχηγὸς τῆς καθόλου Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἀλάθητος κριτὴς τῶν ἐπισκόπων τῶν ἄλλων ἀνεξαρτήτων καὶ αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν...

Ἐκάστη κατὰ μέρος αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία ἐν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει ἦν ὅλως ἀνεξάρτητος καὶ αὐτοδιοίκητος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὅπως δὲ οἱ ἐπίσκοποι τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, οὕτω καὶ οἱ τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἰσπανίας, τῶν Γαλιῶν, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Βρεττανίας ἐκυβέρνων τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν ἕκαστοι διὰ τῶν ἰδίων τοπικῶν Συνόδων, οὐδὲν ἀναμίξεως δικαίωμα ἔχοντας τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐπίσης ὑπήγετο καὶ ὑπεῖκεν εἰς τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις. Ἐν σπουδαίοις δὲ ζητήμασι, δεομένοις τοῦ κύρους τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἐγένετο ἕκκλησις εἰς οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἣτις μόνον ἦν καὶ ἐστὶ τὸ ἀνώτατον ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ κριτήριον»[1].

Ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ ανατεθεῖσα δῆθεν στους Προκαθημένους Κωνσταντινουπόλεως «ὑπερόρια εὐθύνη» «οὐδένα ἐνδοιασμόν ἢ ἀνησυχίαν προκαλέσασα πώποτε παρὰ τοῖς λοιποῖς Πατριάρχαις», ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος επικαλεῖται τὴν ἐπιστολὴν τῶν πατέρων τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου πρὸς τὸν Πάπα Ῥώμης Κελεστῖνο του ἔτους 425.

Ἐκπληξη προκαλεῖ ἡ χρῆσις αὐτοῦ τοῦ συγκεκριμένου χωρίου, ὅπως γενικά καὶ ἡ παραπομπή στους πατέρες αὐτῆς τῆς περιφημῆς Συνόδου.

Λίαν γνωστὸ τυγχάνει ὅτι ἀφορμὴ γιὰ τὴ συγγραφὴ τῆς ἐπιστολῆς στάθηκε ἡ παρέμβασις τοῦ Πάπα Κελεστῖνου στα τῆς Ἐκκλησίας Καρθαγένῃς καὶ ἡ διενέργεια ἀπὸ αὐτὸν ἐκκλησιαστικῆς δίκης, κατόπιν ἐκκλήτου προσφυγῆς Ἀφρικανοῦ Ἐπισκόπου. Ἐπικρίνοντας τὴν ἐν λόγῳ ἐνέργεια τοῦ Ῥώμης, οἱ Συνοδικοὶ πατέρες ἐγράφαν εἰδικότερα:

«Ἐν προφάτῳ τοίνυν τοῦ καθήκοντος τῆς ὀφειλομένης προσκυνήσεως ἐκπληρουμένου, ἱκετεύομεν, ἵνα τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς τοὺς ἐντεῦθεν παραγινομένους εὐχερῶς μὴ προσδέχησθε, μηδὲ τοὺς παρ' ἡμῶν ἀποκοινωνητέους, εἰς κοινωνίαν τοῦ λοιποῦ θελήσητε δέξασθαι· ἐπειδὴ τοῦτο καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ ὀρισθὲν εὐχερῶς εὔροι ἢ σὴ σεβασμότης· εἰ γὰρ καὶ περὶ κατωτέρων κληρικῶν καὶ περὶ λαϊκῶν φαίνεται ἐκεῖ παραφυλάττεσθαι, πόσῳ μᾶλλον τοῦτο περὶ ἐπίσκοπων βούλεται παραφυλαχθῆναι; Μὴ οὖν οἱ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἀναρτηθέντες παρὰ τῆς σῆς ἀγιωσύνης, σπουδαίως, καὶ καθὼς μὴ χρή, φανῶσιν ἀποκαθιστάμενοι τῇ κοινωνίᾳ»[2].

Δεν κρίνεται περιττὸ νὰ παρατεθεῖ καὶ ἓνα ολόκληρο χωρίο, ὅπου οἱ πατέρες τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου ζητοῦν τὸν Πάπα νὰ μὴν ἀποστέλλει τοὺς εκπροσώπους αὐτοῦ πρὸς ἐξέτασι τῆς υποθέσεως. Ὁ Προκαθημένος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως δὲν παραθέτει τὸ ἀπόσπασμα

αυτό αυτούσιο:

«Ἐκβιβαστὰς τοίνυν κληρικοὺς ὑμῶν τινῶν αἰτούντων μὴ θέλετε ἀποστέλλειν, μήτε παραχωρεῖν, ἵνα μὴ τὸν καπνώδη τύφον τοῦ κόσμου δόξωμεν εἰσάγειν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, ἥτις τὸ φῶς τῆς ἀπλότητος, καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἡμέραν τοῖς τὸν Θεὸν ἰδεῖν ἐπιθυμοῦσι προσφέρει»[3].

Ἡ διατυπωθεῖσα τῆ νεότερη πλέον ἐποχὴ θεωρία σχετικά με τις «ὑπερόριες εὐθύνες» στα ἐκκλησιαστικά, εἶναι δάνειο ἀπὸ τὸ λεξιλόγιο των ἐπισκόπων Ρώμης, οἱ οἱ ἀπὸ τὸ 5^ο ἤδη αἰ. προέβαλαν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς «μερίμνης τῆς οἰκουμένης» (*universalis cura; sollicitudo omnium ecclesiarum*), ἡ οἱα. κατὰ τὴ γνώμη τους. δὲν ἦταν καν προνόμιο, ἀλλὰ «ἰδιαίτερο καθήκον» καὶ «διακονία» τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος Ἱεραρχίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας τὸ 2008 ἐξέφρασε τὴν ἐντονη ἀνησυχία γιὰ τις ἐπιδιώξεις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως νὰ καθιερώσει τὸ προωθούμενο ἀπὸ ἐπιμέρους ἱεράρχες καὶ θεολόγους αὐτῆς καινοφανὲς ἐκκλησιολογικὸ δόγμα, τὸ οἱο «ἐρχεται σὲ ἀπόλυτη ἀντίθεση με τὴ μακραίωνη κανονικὴ παράδοση». Ὁ οἱσμός τῆς Συνόδου «Περὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας» ἀπαριθμεῖ τις βασικὲς ἀξιώσεις των Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, τις οἱοῖς ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ δηλοποιούσαν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι κατὰ τὴ δεκαετία, ἡ οἱοῖα μεσολάβησε, οἱ ἰδέες τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως σχετικά με τὰ προνόμια τοῦ ἔχουν σημαντικὰ διευρυνθεῖ. Τὸ Γράμμα τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀλβανίας Ἀναστάσιο δηλοποιεῖ πλέον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνει ἐπὶ παντός θέματος καὶ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας στα των ἄλλων κατὰ τὸπους Ἐκκλησιῶν, τὸ οἱοῖο ἀποτελεῖ ἀξίωση ἐπὶ ὑπερορίας δικαιοδοσίας ἐφ'ὄλων των αυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

Δυστυχῶς, δὲν εἰσακούσθηκε ἡ ἐκκλήση τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀποφεύγονται οἱ μονομερεῖς κινήσεις, οἱ οἱοῖς δύνανται νὰ ἐπιφέρουν ἀνεπανόρθωτες ζημιές στὴν ἐνότητα τῆς Ὀρθοδοξίας:

«Θεωρώντας ὅτι ὅλα τὰ ὡς ἄνω ζητήματα δύνανται νὰ λυθοῦν οἱστικὰ μόνο ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴ Σύνοδο τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ παρούσα Σύνοδος καλεῖ τὴν Ἀγιωτάτη Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως σὲ ἐξῆς καὶ μέχρι τὴν ἐξέταση σὲ πανορθόδοξο ἐπίπεδο των προαναφερθέντων καινοτομιῶν, νὰ κρατήσῃ τὴν ἐπιφυλακτικὴ στάση καὶ νὰ ἀπέχει ἀπὸ τις ἐνέργειες, οἱ οἱοῖς δύνανται νὰ δυναμιτίσουν τὴν οἱρθόδοξη ἐνότητα. Αὐτὸ ἀφορᾷ ἐιδικὰ τις προσπάθειες ἀναθεωρήσεως των κανονικῶν οἱριων των κατὰ τὸπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν»[4].

2. Ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ διακονία των «ὑπερορίων εὐθυνῶν» ἀσκειτα ἀπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἐντὸς «τοῦ κανονικῶς ἀμεταθέτου καθεστώτος τῆς Πενταρχίας».

Ἡ ὑπὸ ἐξέταση θέση περιέχει ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίφαση, διότι ἡ θεωρία τῆς πενταρχίας ὄχι μόνο δὲν ἐνισχύει τὰ δῆθεν ὑφιστάμενα ἀποκλειστικὰ προνόμια τοῦ πρώτου, ἀλλὰ, ἀντιθέτως, ἐδραιώνει τὴν ἱσotiμία των πέντε πατριαρχικῶν θρόνων τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας.

Ὁ θεσμός τῆς πενταρχίας θεσπίσθηκε τὸν 6^ο αἰ. με τὰ διατάγματα τοῦ αυτοκράτορα Ἰουστινιανού, ὁ οἱοῖος καθόρισε τὴν «τάξιν τιμῆς» των πέντε μεγαλύτερων θρόνων τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας, ἡτοι τῆς Ρώμης, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ των Ἱεροσολύμων. Ἡ 109^α Νεαρά τοῦ αυτοκράτορα Ἰουστινιανού ἐιδικότερα δε ἀναφέρει:

«Αἱρετικὸς δὲ καὶ ἐκεῖνοι εἱρήκασι καὶ ἡμεῖς λέγομεν τοὺς διαφόρων ὄντας αἱρέσεων,...καὶ πρὸς γε πάντας τοὺς μὴ ὄντας μέλος τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἐν ἧ πάντες

όμοφώνως οί άγιώτατοι πάσης τής οικουμένης πατριάρχαι, ὃ τε τής έσπερίας Ρωμης και ταύτης τής βασιλίδος πόλεως και Άλεξανδρείας και Θεουπόλεως και Ίεροσολύμων, και πάντες οί ύπ'αυτούς τεταγμένοι όσιώτατοι έπίσκοποι τήν άποστολικήν κηρύττουσι πίστιν τε και παράδοσιν»[5].

Την αυτοκρατορική περίοδο απηγορεύετο η εισπήδηση ενός της Πενταρχίας στο έδαφος του άλλου, ενώ όλα τα διεκκλησιαστικά ζητήματα και εφέσεις ύπεβάλλοντο στην κρίση του αυτοκράτορα, ο οποίος και υπαγόρευε τη διαδικασία της αντιμετώπισης αυτών. Πολλοί συγγραφείς της βυζαντινής εποχής αναφέρονται στα ίσα προνόμια και τις ευθύνες των πέντε σπουδαιότερων θρόνων της αυτοκρατορίας. Ο Αντιοχείας Πέτρος Γ' (1052-1056) στην επιστολή προς τον Ακυληίας έγραφε:

«Πέντε γάρ έν ὄλω τῷ κόσμῳ ύπό τής θείας ὠκονομήθη χάριτος εΐναι πατριάρχας, τόν Ρώμης, τόν Κωνσταντινουπόλεως, τόν Άλεξανδρείας, τόν Άντιοχείας, και τόν Ίεροσολύμων <...> (PG 120 col. 757). Τό σῶμα τοῦ ανθρώπου ύπό μιᾶς ἄγεται κεφαλῆς· έν αὐτῷ δέ μέλη πολλὰ· και πάντα ύπό πέντε μόνον οίκονομεΐται αΐσθήσεων <...> Και τό σῶμα δέ πάλιν τοῦ Χριστοῦ· ή τῶν πιστῶν λέγω Έκκλησία· έν διαφόροις ὡσπερ μέλεσι συναρμολογουμένη ἔθνεσι, και ύπό πέντε αΐσθήσεων οίκονομουμένη, τῶν εΐρημένων μεγάλων θρόνων, ύπό μιᾶς ἄγεται κεφαλῆς· αὐτοῦ φημι τοῦ Χριστοῦ (col. 760)».

Ο Κωνσταντινουπόλεως Ιωάννης Ι' Καματηρός στην επιστολή του προς τον Πάπα Ιννοκέντιο Γ' το έτος 1200 σημείωσε ότι δεν προσφέρουν βάση οι συνοδικές αποφάσεις για τις αξιώσεις των Επισκόπων Ρώμης:

«Δεν ευρίσκουμε εκεί μόνο την απarίθμηση [των Εκκλησιών], αλλά και την ευκόσμο τάξη, σύμφωνα με την οποία η μεν αποκαλείται η πρώτη, η δε η δεύτερη, στη συνέχεια η τρίτη και ούτω καθ'εξής. Από καμία όμως ιερά αποστολική διάταξη, ουδέ κανόνα γνωρίζουμε καθολικές Εκκλησίες, οι οποίες να εμπεριέχουν τις λοιπές ή είναι μητέρες για τις άλλες»[6].

Μόνο αργότερα, εξαιτίας των γνωστών ιστορικών καταστροφών, της σημαντικής αποδυναμώσεως και ελαττώσεως των παλαιφάτων Πατριαρχείων, τα οποία ευρέθησαν εμπερίστατα, καθώς και λόγω της θέσεως του θρόνου Κωνσταντινουπόλεως ως εκείνου της πρωτεύουσας, καθιερώνεται η αρχή της εκ των πραγμάτων ανισοτιμίας μεταξύ του Κωνσταντινουπόλεως και των λοιπών Πατριαρχών της Ανατολής. Η όψιμη βυζαντινή περίοδος και, ιδίως, η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας, σημαδεύονται από όχι σπάνιες καταχρήσεις της θέσεως από Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως. Δεν προκαλεί έκπληξη ότι σχεδόν όλα τα λεχθέντα των Προκαθημένων Κωνσταντινουπόλεως, τα οποία επικαλείται στο Γράμμα του ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος, αφορούν ακριβώς αυτή την ιστορική εποχή.

Ερρήσω έν παρόδῳ ότι παραθέτοντας σε σχέση με τα παραπάνω τα του Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου Α' σχετικά «προς την υπόθεσιν του Τιρνόβου Γερμανού Β», ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος διαπράττει ένα παράξενο σφάλμα, διότι δεν γνωρίζει η ιστορία ένα Πατριάρχη Τιρνόβου με αυτό το όνομα, ενώ κατά την Πατριαρχία του Καλλίστου Α', το θρόνο του Τιρνόβου είχε ο Πατριάρχης Θεοδόσιος Β'.

Κανονική ανωμαλία όμως, η οποία οφείλεται στα τραγικά γεγονότα του παρελθόντος, είναι αδύνατο να καθιερώνεται ως κανόνας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη την Οθωμανική εποχή, με τους Πατριάρχες της Ανατολής όχι μόνο να διαβιούν επί μακρά διαστήματα στην Ιστανμπούλ, αλλά και να εκλέγονται και να χειροθετούνται στην πόλη αυτή, ωστόσο σώζετο η ιδέα περί ισοτιμίας όλων των Πατριαρχών, κάτι το οποίο εύρισκε απήχηση ιδίως στην πολεμική κατά της ετεροδοξίας.

Έτσι, επικεντρώνεται στο θέμα του πρωτείου η Εγκύκλιος Επιστολή των Πατριαρχών της Ανατολής του έτους 1848, όπου, μεταξύ άλλων, αμφισβητούνται οι αξιώσεις των παπών της Ρώμης επί του πρωτείου εντός της Εκκλησίας του Χριστού. Τα πρεσβεία του πρώτου θρόνου, τόσο κατά τους πρώτους αιώνες του χριστιανισμού, όσο και τον 19^ο αι., οι συντάκτες της Επιστολής τα έβλεπαν στη θέση το θρόνου αυτού στην πρωτεύουσα του ενιαίου κράτους: πρώτα της Ρωμαϊκής, και στη συνέχεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ούτε οι ιεροί κανόνες και κάποια ειδική κανονική θέση, αλλά η φυσική ροή των πραγμάτων ανάγκαζε να προσφεύγουν οι ενδιαφερόμενοι στις διαφορές τους στην πρωτεύουσα τη Ρώμη ή την Κωνσταντινούπολη. Οι λαμβανόμενες όμως εκεί αποφάσεις θα έπρεπε να ήταν αδελφικές και όχι προστακτικές, που να παραβίαζαν την ελευθερία των κατά τόπους Εκκλησιών, δηλαδή το αυτοκέφαλό των. Η Επιστολή τονίζει ιδιαίτερα ότι η αδελφική συνδρομή του Κωνσταντινουπόλεως θα παρείχετο αποκλειστικά κατόπιν του σχετικού αιτήματος των Προκαθημένων των κατά τόπους Εκκλησιών και όχι να επιβάλλετο από τον ίδιο[7].

3. Ο θεσμός της Πενταρχίας το Γράμμα χαρακτηρίζει ως «κανονικώς άμετάθετο καθεστώς». Παρόμοιος χαρακτηρισμός κρίνεται αρκούντως παράξενος.

Η ανάδυση της Πενταρχίας δεν οφείλεται, όπως ειπώθηκε ανώτερα, στους κανόνες της Εκκλησίας, αλλά στα διατάγματα του Ρωμαίου αυτοκράτορα, και ως εκ τούτου αυτή, ως θεσμός κρατικός, έχασε τη σημασία της με τη διάλυση της αυτοκρατορίας. Παράλληλα, με την πάροδο του χρόνου τροποποιείτο η τάξη τιμής των Ορθοδόξων Πατριαρχών. Το 1590, στη Σύνοδο Κωνσταντινουπόλεως στο Γράμμα ιδρύσεως του Πατριαρχείου Ρωσίας οι Πατριάρχες της Ανατολής παραχώρησαν στον Προκαθήμενο της Ρωσικής Εκκλησίας την πέμπτη θέση στα Δίπτυχα:

«...πατριάρχην έχειροτόνησε Μοσκοβίου τόν κύριον Ίωβ, τῆ επικλήσει καί χάριτι τοῦ παναγίου πνεύματος, καί γράμμα αὐτῷ δέδωκε χρυσοβούλλον πατριαχικόν, καί δι' αὐτοῦ τοῦ χρυσοβούλλου ὤρισε καί ἀπεφήνατο, ἵνα ὁ αὐτὸς ἀρχιεπίσκοπος Μοσκοβίου κύρ Ίωβ ὑπάρχη πέμπτος πατριάρχης, καί ἔχη τήν πατριαρχικὴν ἀξίαν τὲ καί τιμὴν, καί συναριθμῆται καί μετρῆται μετὰ τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν, εἰς τὸν μετὰ ταῦτα αἰῶνα τὸν ἅπαντα».

4. Για να υποστηρίξει τη δήθεν «ἀρχαίαν ταύτην πράξιν τῆς Ἐκκλησίας», με την οποία στον Κωνσταντινουπόλεως χορηγείται το δικαίωμα παρεμβάσεως στα των άλλων Εκκλησιών, ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος παραθέτει τον Τομο του έτους 1663, ο οποίος είναι περισσότερο γνωστός ως «Γράμμα περί ἀρχῆς βασιλικῆς τέ καί πατριαρχικῆς», όπου οι Πατριάρχες της Ανατολής «ἐπέλυσαν κεφάλαια ζητημάτων προβληθέντα αὐτοῖς ὑπό τοῦ κλήρου τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας».

Η υπό εξέταση κείμενο, το οποίο είναι αμφισβητούμενο τόσο κατά την προέλευση του, όσο και κατά το περιεχόμενό το, μεταδίδει την πράξη της εποχής αυτού, δηλαδή της Οθωμανικής, επί της οποίας οι Πατριάρχες της Ανατολής, όπως προαναφέρθηκε ήδη, τελούσαν *de facto* σε κατάσταση υποταγῆς στον Κωνσταντινουπόλεως. Καίτοι και τούτο το κείμενο, σε περίπτωση επισταμένης μελέτης, στην πραγματικότητα δεν υποστηρίζει τις σημερινές αξιώσεις του Κωνσταντινουπόλεως.

Παρά τον ισχυρισμό του Πατριάρχη Βαρθολομαίου, δεν αποτελεί ο Τόμος του 1663 απάντηση στα κεφάλαια ζητημάτων, τα «προβληθέντα ὑπό τοῦ κλήρου τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας». Γράμματα, τα οποία απεστάλησαν στους τέσσερις Πατριάρχες της Ανατολής, δια των οποίων προσκαλούντο να μεταβούν στη Μόσχα προς συμμετοχή στη Σύνοδο, η οποία συνεκλήθη για να ασχοληθεί με την υπόθεση του Πατριάρχη Νίκωνος, υπογράφησαν μόνο από τον Τσάρο Αλέξιο Μιχαϊλόβιτς, τον πρωτοστάτη δηλαδή της δίκης του Πατριάρχη Μόσχας. Αλλά ούτε οι εκκλησιαστικές αρχές, ούτε ο απλός κλήρος της Ρωσικής Εκκλησίας ζήτησαν απαντήσεις από τους Πατριάρχες της Ανατολής.

Ο Τόμος του 1663 δεν έχει χαρακτήρα συνοδικής αποφάσεως. Οι Προκαθημένοι των Εκκλησιών Αλεξανδρείας και Αντιοχείας, στους οποίους κομίσθηκε αντίγραφο του Τόμου, υπέγραψαν αυτό πολύ αργότερα. Επίσης γνωστό είναι ότι ο Ιεροσολύμων Νεκτάριος δεν υπέγραψε το ίδιο το έγγραφο, αλλά επισύναψε την ιδική αυτού γνώμη, όπου δηλοποιεί το ενδεχόμενο εκπτώσεως οποιουδήποτε Πατριάρχη, του Κωνσταντινουπόλεως μηδέ εξαιρουμένου, από το δικαστήριο των μητροπολιτών και επισκόπων της σειράς, με την οποία τη γνώμη διέψευσε ουσιαστικά τις θέσεις του κειμένου περί ειδικών προνομίων του Κωνσταντινουπόλεως[8]. Αμφισβητήσεις επιδέχεται και το κύρος, τουλάχιστον, ορισμένων συντακτών του κειμένου. Ένας εκ των οποίων ο Αντιοχείας Μακάριος, ακόμη το 1662 απέστειλε εμπιστευτική επιστολή στον Πάπα Ρώμης, όπου δήλωσε την υποταγή του. Το μόνο γεγονός αυτό θέτει ερώτημα, το κατά πόσο το εν λόγω κείμενο δύναται να θεωρείται έκφραση της αυθεντικής και αλωβήτου εκκλησιαστικής παραδόσεως.

Ταυτόχρονα ακόμη και από της απόψεως του κανονικού συστήματος, το οποίο καταγράφεται στον Τόμο 1663, οι πράξεις του Πατριάρχη Βαρθολομαίου στο ουκρανικό, εξέρχονται πέραν των αναφερομένων στο κείμενο αρμοδιοτήτων των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως. Τούτο επιβεβαιώνει και η 8^η ερωταπόκριση του Τόμου, την οποία παραθέτει επιλεκτικά ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος. Έν κατακλείδι η ερωταπόκριση αναφέρει:

«Εἰ δὲ συναινοῦσι καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι, εἰ τύχον εἶη μείζων ὑπόθεσις, ἀμετάβλητος ἔσται ἡ ἐξενεχθεῖσα ἀπόφασις»[9].

Η ίδια γνώμη επαναλαμβάνεται και εν κατακλείδι της 7^{ης} ερωταποκρίσεως: *«Ἐὰν δὲ περὶ ὧν ἐγκαλεῖτο, ἔκκλητον καλέση ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ἀπόφασιν ἐκδεκτέον. Εἰ δὲ συναινέσειεν καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι, οὐδεμίας ἔτι προφάσεως λείπεται χώρα, περὶ ὧν ἐγκαλεῖται»[10].*

Συνεπώς, κατά τον Τόμο, οι αποφάσεις του Κωνσταντινουπόλεως, πρώτον, δεν είναι αυτές καθεαυτές τελεσίδικες· δεύτερον, για να τις αποδοθεί αυτός ο χαρακτήρας χρειάζεται η συναίνεση των «λοιπῶν Πατριαρχῶν», δηλαδή των Προκαθημένων όλων των κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών. Οι διατάξεις αυτού του κειμένου δύσκολα μπορούν να χρησιμεύουν ως επιβεβαίωση του δήθεν υφισταμένου δικαιώματος των Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως να επεμβαίνουν μονομερώς στα εσωτερικά μιας άλλης αυτοκεφάλου Εκκλησίας, κατά περιφρόνηση όχι μόνο της συναίνεσεως των λοιπῶν Εκκλησιῶν, αλλά και παρά την σαφώς εκπεφρασμένη διαφωνία για τις ενέργειές του.

Απολύτως αυθαιρέτως, προς επιβεβαίωση της θέσεώς του, παραθέτει ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος την 21^η ερωταπόκριση, η οποία πραγματεύεται τη υποδικία μητροπολίτη ή Πατριάρχη προς τους επισκόπους της οικείας αυτών Εκκλησίας, ουδόλως αναφερομένη στο θέμα των ειδικῶν δικαιωμάτων του Προκαθημένου Κωνσταντινουπόλεως.

Η 22^η ερωταπόκριση, την οποία επικαλείται επίσης το Γράμμα του Πατριάρχη Βαρθολομαίου, λέγει ότι σε περίπτωση όταν επίσκοπος τις θελήσει να ασκήσει έκκλητο προς το «άνωτερο δικαστήριο», παρόλο που είχε ήδη καταδικασθεί μέχρι τότε εγγράφως από τον Κωνσταντινουπόλεως και τους λοιπούς Πατριάρχες, στερείται ενός τέτοιου δικαιώματος. Είναι χαρακτηριστικό ότι η παρούσα αρχή σε περίπτωση του εκκλήτου του Μιχαήλ (Φιλαρέτου) Ντενισένκο όχι μόνο δεν δικαιολογεί τις ενέργειες του Πατριάρχη Βαρθολομαίου, ο οποίος αποφάσισε θετικά σχετικά με αυτή τον Οκτώβριο 2018, αλλά και τις απαγορεύει ρητώς. Η έκπτωση του πρώην μητροπολίτη Φιλαρέτου Ντενισένκο από την Ιερά Σύνοδο Ιεραρχίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας της Ρωσίας ακόμη τη δεκαετία 1990 ενεκρίθη από τους Προκαθημένους των περισσοτέρων κατά τόπους Εκκλησιῶν, συμπεριλαμβανομένου και του ίδιου του Πατριάρχη Βαρθολομαίου. Μετά ταύτα, κατά το πνεύμα της 22^{ης} ερωταποκρίσεως ο πρώην Κιέβου έχασε οριστικά κάθε δικαίωμα του εκκλήτου.

5. Σύμφωνα με τον Πατριάρχη Βαρθολομαίο, η Κωνσταντινουπολίτις Εκκλησία επωμίζεται την ευθύνη της διαιτήσεως και επιλύσεως «διαφορῶν τῶν ἀναφυσισῶν μεταξύ τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν», της επιρρώσεως «τῆς ἔστιν ὅτε ἀνεπαρκοὺς ἐνεργείας τῶν πνευματικῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, και γενικῶς τῆς ἀποσοβήσεως «τῶν παντοίων ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν κινδύνων τῶν ἐπαπειλούντων τὴν εὐστάθειαν» τῶν κατὰ τόπους Εκκλησιῶν. Και μια τέτοια μάλιστα παρέμβαση η Κωνσταντινουπολίτις Εκκλησίας δικαιούται να ασκήσει τόσο «αὐτεπαγγέλτως καὶ ὡς ἐκ καθήκοντος», όσο και «κατ' ἐπίκλησιν τῶν ἐνδιαφερομένων».

Εἶναι ολοφάνερο ὅτι οἱ παρόμοιες αξιώσεις, οἱ οποίες δικαιολογούν τὴ μονομερὴ και μη συντονισμένη παρέμβαση στα εσωτερικά οιασδήποτε αυτοκεφάλου Εκκλησίας με κάθε πρόσχημα, ὄχι μόνο δεν επιβεβαιώνονται ἀπὸ τους κανόνες, ἀλλά και προσκρούουν ἀμεσα στις βασικές εκκλησιαστικές διατάξεις, οἱ οποίες ἀπαγορεύουν παρεμβάσεις επισκόπων μιας Εκκλησίας στα της ἄλλης. Εἶναι περιττό να πούμε ὅτι οὐδείς και οὐδέποτε ἔδωσε στον Κωνσταντινουπόλεως δικαίωμα να καθορίσει τὴν «ανεπάρκεια ἐνεργειῶν» των Προκαθημένων των λοιπῶν Εκκλησιῶν, ὅπως και οὐδείς του ἀνέθεσε καθήκον να προσδιορίσει «κινδύνους» προς τὴν ἀποτροπὴ των. Παράλληλα, ἡ ἱστορία γνωρίζει ἀρκετές περιπτώσεις ὅταν κίνδυνο για τὴν Οἰκουμένη Ὁρθοδοξία παρουσίαζαν ἀκριβῶς οἱ ἐνέργειες και οἱ διδασκαλίες των ἰδίων των Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως. Ἔτσι, προς ἀποτροπὴ τῆς ταραχῆς, τὴν οποία προκάλεσε με τὴς πλάνες του ο Προκαθήμενος τῆς Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, συνήλθε ἡ Γ' Οἰκουμένη Σύνοδος, ἡ οποία καταδίκασε τὴν αἴρεση του Κωνσταντινουπόλεως Νεστορίου, ἐνῶ ἡ ἀντιπροσωπεῖα των συνοδικῶν πατέρων στην Κωνσταντινούπολη χειροτόνησε τὸν Ὁρθόδοξο διάδοχό του τὸν Μαξιμιανό.

6. Το Γράμμα του Πατριάρχη Βαρθολομαίου υποστηρίζει ὅτι «αἱ ἐπὶ μέρους κατὰ τὸν παρελθόντα καὶ τὸν νῦν αἰῶνα διορθόδοξοι προσπάθειαι καὶ πρωτοβουλῖαι τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῆς Ἐκκλησίας ἐσφαλμένως ἐξελήφθησαν τυχὸν ὑπὸ τινων ὡς ἀπεμπόλησις τῶν τοιούτων ἀμετακινήτων εὐθυνῶν ἀμα δὲ καὶ διακονικῶν προνομιῶν αὐτῆς ἐν ὀνόματι οἰονεὶ τινὸς κοινοβουλευτικῆς ὁμοσπονδίας...τῶν ἐπὶ μέρους Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν».

Εἶναι προφανῆς στην παρούσα διατύπωση ἡ ἀμεση ἀποχώρηση ἀπὸ τὴ συνοδικότητα ὑπὲρ τῆς μοναρχικῆς ἀρχῆς του εκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος. Ἐχουμε να κάνουμε με τὴν ἀρνηση των Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως να διαδραματίζουν τὸ συντονιστικό ρόλο στην Ὁρθοδοξία, στον οποίο ἔκαναν ἐπανελημμένες ἀναφορές κατὰ τὸ παρελθόν, και με τὴν ἐκ των πραγμάτων ἀνακήρυξη τῆς μοναρχίας του Προκαθημένου τῆς Εκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τὴ μορφὴ τῆς «μετακινήτου εὐθύνῃς» και των «διακονικῶν προνομιῶν» αὐτῶν.

Το Γράμμα του Πατριάρχη Βαρθολομαίου χαρακτηρίζει κατὰ τρόπο ταπεινωτικό τὸ συνοδικό πολίτευμα τῆς Εκκλησίας «κοινοβουλευτικὴ ὁμοσπονδία». Πρέπει ὅμως να ἐπισημανθεῖ ὅτι τὸ μοντέλο τῆς «ὁμοσπονδίας» εἶχε μια διευρυμένη χρήση στη θεολογικὴ γραμματεία του 19^{ου} και 20^{ου} αἰ. Ἀτελές ὡς κάθε περιγραφικό μοντέλο, ἐν τούτοις ἐντάχθηκε στο θεολογικό λεξιλόγιο ἀποκλειστικά ὡς εργαλεῖο κριτικῆς του εκκλησιαστικοῦ μοναρχισμοῦ τῆς Ρώμης[11]. Οὐδέποτε και σε οἰονδήποτε αὐτὴ ἡ περιορισμένη χρήση τῆς λέξεως προκαλοῦσε ἀντίδραση. Ἀκόμη περισσότερο, κατὰ τὸ πρῶτο ἡμίσι του 20^{ου} οἱ ἴδιοι οἱ ἱεράρχες του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἔκαναν εὐρεία χρήση των μορφῶν τῆς «ὁμοσπονδίας» και του «δημοκρατισμοῦ» προκειμένου να περιγράψουν τὸ μοντέλο τῆς Ὁρθόδοξου Εκκλησίας. Ἀ.χ., ο μητροπολίτης Σελευκείας Γερμανός Στρινόπουλος στο λόγο του κατὰ τὴν ἐνθρόνιση του Κωνσταντινουπόλεως Μελετίου Δ' Μεταξάκη τὸ ἔτος 1922 χαρακτήρισε τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως «τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν, τὸ κέντρον, εἰς ὃ συνέρχονται καὶ ἀφ' οὗ ἐκπορεύονται οἱ τὸ ὅλον σῶμα συγκροτοῦσαι ἐπὶ μέρους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι», και ὅμως στη συνέχεια σημείωνε: «Ταῦτα λέγων δὲν εἰσηγοῦμαι, ἄπαγε! παπικὴν μοναρχίαν καὶ συγκέντρωσιν τῆς ὅλης ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἐν ταῖς χερσὶ μιᾶς τοπικῆς

Ἐκκλησίας ἢ καὶ ἐνὸς μόνου ἀτόμου ἐπὶ προφανεῖ καταλύσει θεσμῶν αἰωνίων, τοῦ δημοκρατικοῦ καὶ ὁμοσπονδιακοῦ πολιτεύματος ἐφ'ᾧ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ἐναβρύνεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία»[12]. Ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης Μελέτιος Μεταξάκης δὲν ἀποκαλεῖ τὸν Πάπα Ρώμης «κεφαλή» τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ «Πρόεδρο τῆς Χριστιανικῆς Ὁμοσπονδίας»[13]. Ἡ παρατηρούμενη τα τελευταία ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν ἀρκούντως σαφὴ καὶ περιορισμένη στὴν ἐννοιά τῆς εἰκόνα τῆς ὁμοσπονδίας πρὸς περιγραφή τοῦ μοντέλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ σύμπτωμα ὅτι σειρὰ ἱεραρχῶν καὶ θεολόγων τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, ἀναθεώρησαν τὴ στάση τοὺς ἐναντι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος με τὴν πρόσληψη ἐκείνου τοῦ μοναρχικοῦ μοντέλου τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο ἐπὶ μίᾳ καὶ πλέον χιλιετία δεχόταν συνεπῆ κριτικὴ τῶν προκατόχων τοὺς.

7. Το Γράμμα τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου ἀνακηρύσσει τὴν Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως «κοινὴ τροφὸ τῶν Ὁρθοδόξων» με δικαίωμα ὄχι μόνον νὰ χορηγεῖ τὰ αυτοκέφαλα, ἀλλὰ καὶ ἀνάλογα με τὴν περίπτωσι, κατὰ τὴν κρίσιν τῆς, νὰ καθορίσει τὸ περιεχόμενό των.

Πασιγνώστο τυγχάνει ὅτι τὸ κανονικὸ δίκαιο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν ἐμπεριέχει διατάξεις, οἱ ὁποῖες νὰ καθορίζουν τὴ διαδικασίαν ἀνακηρύξεως καὶ ἀναγνώρισεως τοῦ αυτοκεφάλου. Στερεῖται βάσεως ἡ ὀνομασία τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως «κοινὴ τροφὸς τῶν Ὁρθοδόξων»: ἱστορικὰ οἱ Προκαθήμενοι τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως δὲν καθόριζαν αὐτοτελῶς οὔτε τὰ ὅρια τῶν ἐτέρων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὰ δικά των.

Τὴ βυζαντινὴ περίοδο ἐκάστη ἀλλαγὴ καθεστώτων μητροπόλεων ἐντὸς τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, καθὼς καὶ οἱ ἐδαφικὲς μεταβολὲς τοῦ ἰδίου τοῦ Πατριαρχείου, γίνονταν με διατάγματα αυτοκράτορων καὶ κατόπιν πρωτοβουλιῶν αὐτῶν. Ἡ δικαιοδοσία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καθορίσθη με τὸ διάταγμα τοῦ αυτοκράτορα Μαρκιανοῦ (450–457), βάσει τοῦ υιοθετηθέντος ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος 28^{ου} κανόνα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν διοικήσεων Θράκης, Ἀσίας καὶ Πόντου τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας. Ἀργότερα τὸ κανονικὸ ἐδαφὸς τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως διευρυνόταν καὶ συρρικνωνόταν κατ'ἐπανάληψιν. Ἔτσι, τὸν 7ο αἰ. οἱ εἰκονομάχοι αυτοκράτορες ἐνέταξαν στὴ δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἐδάφη τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ, τῆς Νότιας Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας. Τὴν Ὀθωμανικὴ ἐποχὴ οἱ Ὀθωμανικὲς ἀρχὲς ἐνέταξαν στὴ δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως περιοχὲς τῶν καταργηθέντων ἀπὸ τοὺς ἰδίους Πατριαρχεῖων Τιρνόβου καὶ Πεκίου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐξακολουθοῦσε νὰ ποιμαίνει βάσει τῶν προειλημμένων ἀποφάσεων τῶν Βυζαντινῶν αυτοκράτορων.

Σύμφωνα με τὴν Βυζαντινὴ κρατικὴ δικανικὴ πρακτικὴ, ἡ ὁποία βασιζόταν στὴν ἀπὸ τοὺς Ρωμαϊκοὺς νόμους ἀναγνωριζομένης ἀρμοδιότητος τοῦ αυτοκράτορα νὰ χειρίζεται τὰ θεία (*res divinae*) ὡς μέρος τοῦ δημοσίου δικαίου, ὁ αυτοκράτορας ὡς «δεσπότης τῆς οἰκουμένης» διαχειριζόταν ὅλες τὶς ἐξωτερικὲς υποθέσεις τῶν μεμονωμένων Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες κατὰ τὴ Βυζαντινὴ ὁρολογία ἀποκαλοῦντο «οἰκουμενικαί» ἢ «αἱ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔκκλησiai».

Εἰδικότερα δὲ, τούτο εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἰδρυση ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα τόσο τῶν νέων μητροπόλεων, ὅσο καὶ τῶν ολοκληρῶν αυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες συμπεριέλαβαν ἐδάφη μερικῶν μητροπόλεων καὶ διαποιμαίνονταν ἀπὸ Ἀρχιεπισκόπους. Στὶς ἀποφάσεις τῆς τελευταίας κατηγορίας ἐντάσσεται καὶ ἡ ἀπονομὴ προνομίων στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Α' Ἰουστινιανῆς τὸ 533 ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα Ἰουστινιανό[14], ἡ ἐκχώρησις τοῦ αυτοκεφάλου στὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ραβέννας τὸ 666 ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα Κώνστα Β' [15], ἡ ἀναγνώρισις τῆς αυτοκεφαλίας τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας τὸ 927 ἀπὸ τοὺς αυτοκράτορες Κωνσταντῖνο Ζ' Πορφυρογέννητο καὶ τὸ Ρωμανὸ Λακαπηνό[16], ἡ δημιουργία τῆς Ἀυτοκεφάλου Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος τὸ 1018 ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα Βασίλειο Β' [17], ἡ ἐκχώρησις τῆς αυτοκεφαλίας τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας τὸ 1219 ἀπὸ

τον αυτοκράτορα Θεόδωρο Λάσκαρη.

Η μονομερής απονομή του αυτοκεφάλου στις Εκκλησίες Ελλάδος, Ρουμανίας, Σερβίας και τις λοιπές Εκκλησίες το 19^ο και 20^ο αι. από τη Σύνοδο του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως αποτελεί πράξη των νεότερων χρόνων, η θεμελίωση της οποίας είναι αδύνατο να ανακαλυφθεί στους εκκλησιαστικούς κανόνες της εποχής των Οικουμενικών Συνόδων. Παράλληλα, το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως δεν ήταν η μόνη Εκκλησία, η οποία χορηγούσε αυτοκέφαλο εκτός των ορίων της αυτοκρατορίας. Έτσι, η Εκκλησία της Γεωργίας έλαβε το αυτοκέφαλό της από την Εκκλησία Αντιοχείας, κάτι το οποίο μαρτυρεί ο Βαλσάμων:

«Τὸν δὲ Ἰβηρίας ἐτίμησεν ἡ διαγνωσις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Λέγεται γὰρ ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας κυροῦ Πέτρου, γέγονεν οἰκονομία συνοδική, ἐλευθέραν εἶναι καὶ αὐτοκέφαλον τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἰβηρίας, ὑποκειμένην τότε τῷ πατριάρχει Ἀντιοχείας»[18].

8. Συνεχίζοντας το θέμα του αυτοκεφάλου, ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος αποκαλεί εσφαλμένη την αντίληψη «αυταρκῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν, διευκρινίζοντας ὅτι τα Αυτοκέφαλα καθεστῶτα «οὐ τυγχάνουσιν ἀμετακίνητον καὶ στατικόν σύστημα ἀλλὰ προσαρμοζόμενον εἰς τὰς ποιμαντικὰς ἐπιταγὰς τῆς σήμερον, μεθ' ἱερότητος καὶ πολλῆς περισκέψεως». Οἱ υφιστάμενες σήμερα Αυτοκέφαλες Εκκλησίες ο Πατριάρχης προσδιορίζει ὡς «τὰ νεωστὶ καὶ οὕτω καλούμενα «αὐτοκέφαλα».

Το εκκλησιολογικό μοντέλο, το οποίο εισηγείται ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, εισάγει μία ιεραρχία Εκκλησιῶν με επικεφαλῆς το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, ὡς «διαιτητής», «ἐπίτροπος» καὶ «κοινός τροφός των Ορθοδόξων». Στη δεύτερη θέση κατατάσσονται οἱ παλαιότερες Εκκλησίες με το καθεστῶς αὐτῶν, το οποίο εἶχε κατοχυρωθῆ στις πράξεις των Οικουμενικῶν Συνόδων, να σέβεται, ἀλλὰ τούτο δεν αποκλείει ὅμως το ἐνδεχόμενο τῆς παρεμβάσεως στα ἐσωτερικά τους ἀπὸ πλευρὰς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τέλος, στην τελευταία βαθμίδα κατατάσσονται «τὰ νεωστὶ καὶ οὕτω καλούμενα «αὐτοκέφαλα», δηλαδή ὅλες οἱ υπόλοιπες Αυτοκέφαλες Ορθόδοξες Εκκλησίας μέχρι ολικῆς καταργήσεως αὐτῶν με μια βουλευτικὴ ἀπόφαση τῆς Συνόδου στην Ἰστανμπούλ.

Ένα τέτοιο δόγμα ἀπαξιώνει ἐντελῶς το νόημα του αυτοκεφάλου καὶ ἐρχεται σε ἀντίθεση με την Ορθόδοξη εκκλησιολογία. Τα σχετικά με τα ἴσα δικαιώματα ὄλων των Πατριαρχῶν ἀκόμη καὶ στα πλαίσια του υφισταμένου τῆ βυζαντινῆ ἐποχῆ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας, το οποίο επικαλεῖται ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, εἰπώθηκαν προηγουμένως.

9. Ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, προκειμένου να αιτιολογήσει τὴν ἀπόφαση ἀποδοχῆς των Ουκρανῶν σχισματικῶν στην ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα «εἰς τὸν οἰκεῖον αὐτῶν βαθμὸν», επικαλεῖται τὸ προηγούμενο θεραπείας του Μελιτιανοῦ σχίσματος ἀπὸ τον Α' Οικουμενικὴ Σύνοδο, δηλώνοντας ὅτι οἱ Μελιτιανοὶ Ἐπίσκοποι, οἱ οποίοι χειροτονήθηκαν ἐντὸς σχίσματος, «ἀπάντων ἀποκατασταθέντων ἄνευ ἀναχειροτονίας εἰς τοὺς οἰκεῖους αὐτοῖς βαθμοὺς». Προς ἐνίσχυση τῆς θέσεώς του ο Πατριάρχης επικαλεῖται τὴν πραγματεία του Μητροπολίτη Ἀγκιάλου Βασιλείου Ἀστερίου, παραθέτοντας παρεμπιπτόντως στο Γράμμα του τὴν ἐσφαλμένη ἡμερομηνία τῆς συντάξεως αὐτῆς το 1877, ἐνῶ στην πραγματικότητα συντάχθηκε το 1887.

Ο ἰσχυρισμός, ἐν τούτοις, του Πατριάρχου Βαρθολομαίου δεν υποστηρίζεται ἀπὸ τα κείμενα τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου.

Η συνοδική επιστολή, η οποία πραγματεύεται το έν λόγω ζήτημα, αναφέρει την αποδοχή στην εκκλησιαστική κοινωνία τῶν δὲ ὑπ' αὐτοῦ [δηλαδή του πρώην Λυκοπόλεως Μελιτίου] κατασταθέντων **μυστικωτέρα χειροτονία βεβαιωθέντων**. Σημειωτέον ότι, ακολουθών τον Αγγιάλου Βασίλειο, ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος αναδημοσιεύει τα του Αγίου Θεοδώρου Στουδίτου, ο οποίος θεωρούσε ότι οι επανερχόμενοι από το Μελιτιανό σχίσμα μέχρι το 7^ο αι. γίνονταν δεκτοί άνευ αναχειροτονίας και χρίσεως Μύρου. Παρά ταύτα, ο Μητροπολίτης Βασίλειος Αστερίου, στην πραγματεία του οποίου, κατά τον Πατριάρχη Βαρθολομαῖου, «περιγράφεται διὰ πολλῶν καὶ βεβαίων ἢ διαχρονικὴ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τοῦ ζητήματος» του κύρους της χειροτονίας στους σχισματικούς, προχωρεῖ σε μια σπουδαία συμπλήρωση: «Πιθανὸν ὅμως ὅτι οἱ ἐξ αὐτῶν [δηλαδή τῶν μελιτιανῶν] ἐπιστρέφοντες κληρικοὶ εββαιοῦντο ἐν τοῖς οἰκείοις ἱερατικοῖς βαθμοῖς διὰ εὐχῆς μετὰ χειροθεσίας, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου τὴν ἐκδηλουμένην ἐν τε τῇ προμνημονευθείσῃ συνοδικῇ ἐπιστολῇ καὶ ἐν τῷ η' κανόνι»[19].

Το ὅτι οἱ ἐντὸς του σχίσματος τελεσθεῖσες χειροτονίες δεν γίνονταν δεκτές μόνο με τὴν ἀποδοχὴ τῆς σχετικῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως ἀκριβῶς και τονίζει ο 8^{ος} κανόνας τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ οποία ἐπιλαμβάνετο του Νοβατιανοῦ σχίσματος, το οποίο ἐπίσης ἀναφέρει ο Πατριάρχης Βαρθολομαῖος. Σύμφωνα με τον ὡς ἄνω κανόνα οἱ επανερχόμενοι ἀπὸ τους Νοβατιανούς κληρικοὶ γίνονταν δεκτοὶ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία διὰ τῆς χειροθεσίας («ὥστε χειροθετουμένους αὐτούς») ὑπὸ τον ὄρο να δώσουν τὴν ἐγγραφὴ ὁμολογία τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως. Ἐτσι, και στις δύο περιπτώσεις ἡ παραδοχὴ στην ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία των σχισματικῶν κληρικῶν ἐτελείτο κάθε φορά ἀνάλογα με τὴν συγκεκριμένη περίπτωση. Το συλλεῖτουργο με τους Ουκρανοὺς σχισματικούς και ἡ ἀποδοχὴ αὐτῶν στην ευχαριστιακὴ κοινωνία βάσει μόνο μιας συνοδικῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, άνευ βεβαιώσεως και ἀκόμη ἐρευνας τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς των τελεσθεισῶν ἐντὸς του σχίσματος χειροτονιῶν, οὐδὲν κοινὸ ἔχει με τὴν πράξη θεραπείας του Μελιτιανοῦ και του Νοβατιανοῦ σχισμάτος.